Comparative study of needs and priorities of Quranic activities of citizens in different provinces of the country using hierarchical analysis method

Mohsen Niazi[1] Nayyereh Javidani[2] Elham Shafaiimoghaddam[3] Mohammad Soleimannejad[4]

Abstract

In recent decades, attention to the Quran and the planning of Quranic activities in Islamic societies, especially after the Islamic Revolution in Iran, has been considered by experts and social and cultural planners. In the meantime, paying attention to the needs and priorities of Quranic activities and examining the attitude of the people as the audience of these activities is of special importance. Based on this, the main purpose of this article is to examine the most important needs and priorities of Quranic programs and activities in Iranian society. In this regard, using hierarchical analysis method, the priority of different types of Quranic propaganda-promotional, educational, research, management, moral, group and artistic-literary activities has been studied and using paired comparisons, the needs and priorities of Quranic activities in provinces of Tehran, Isfahan, Mazandaran, Kordestan, Gilan, Qom and Khorasan Razavi have been determined. In general, the results of the paired comparison process of the criteria show the priority of Quranic activities in the mentioned provinces equal to 14, 12, 11, 27, 20, 4 and 2%, respectively.

Keywords: Quranic activities, Quranic programs, propagation and promotion, management, ethics, hierarchical analysis, paired comparison method.

1. Professor of Sociology, Kashan University. (Responsible author)
Email: niazim@kashanu.ac.ir.
2. Assistant Professor, Payame Noor University.
Email: n.javidani@gmail.com.
3. PhD Student in Social Studies of Iran, Kashan University.
Email: e.shafaii@grad.kashanu.ac.ir.
4. PhD Student in Social Studies of Iran, Kashan University.
Email: msdt59@yahoo.com.

[Downloaded from cssq.ir on 2026-11-11]

«دوفصلنامه فرهنگ پژوهی اخلاق در جامعه اسلامی»

سال اول، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۴۰۳

مطالعه تطبیقی نیازها و اولویت‌های فعالیت‌های قرآنی شهروندان در استان‌های مختلف کشور با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی

محسن نیازی[۱]، نیره جاویدانی[۲]، الهام شفائی‌مقدم[۳]، محمد سلیمان‌نژاد[۴]

(تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۱۲/۱۹ – تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۳/۲/۲۹)

چکیده

در دهه‌های اخیر توجه به قرآن و برنامه‌ریزی فعالیت‌های قرآنی در جوامع اسلامی به ویژه پس از انقلاب اسلامی در ایران مورد توجه صاحب‌نظران و برنامه‌ریزان اجتماعی و فرهنگی قرار گرفته است. در این میان، توجه به نیازها و اولویت‌های فعالیت‌های قرآنی و بررسی نگرش مردم به عنوان مخاطب این فعالیت‌ها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. بر این مبنا، هدف اساسی این مقاله، بررسی مهم‌ترین نیازها و اولویت برنامه‌ها و فعالیت‌های قرآنی در جامعه ایران است. در این راستا، با استفاده از روش تحلیل سلسله

۱. استاد جامعه شناسی دانشگاه کاشان. (نویسنده مسئول)
رایانامه: niazim@kashanu.ac.ir.
۲. استادیار دانشگاه پیام نور.
رایانامه: n.javidani@gmail.com.
۳. دانش آموخته دکتری بررسی مسائل اجتماعی ایران، دانشگاه کاشان.
رایانامه: e.shafaii@grad.kashanu.ac.ir.
۴. دانش آموخته دکتری بررسی مسائل اجتماعی ایران، دانشگاه کاشان.
رایانامه: msdt59@yahoo.com.

[Downloaded from cssq.ir on 2026-11-11]

مراتبی، اولویت انواع فعالیت‌های قرآنی تبلیغی- ترویجی، آموزشی، پژوهشی، مدیریتی، اخلاقی، گروهی و هنری- ادبی بررسی گردیده و با استفاده از مقایسات زوجی، نیازها و اولویت فعالیت‌های قرآنی در استان‌های تهران، اصفهان، مازندران، کردستان، گیلان، قم و خراسان رضوی مشخص گردیده‌اند. در مجموع، نتایج فرآیند مقایسه زوجی معیارها، اولویت فعالیت‌های قرآنی را در استان‌های مذکور به ترتیب برابر با ۱۴، ۱۲، ۱۱، ۲۷، ۲۰، ۴ و ۲ درصد نشان می‌دهد.

واژگان کلیدی: فعالیت‌های قرآنی، برنامه‌های قرآنی، تبلیغ و ترویج، مدیریت، اخلاق، تحلیل سلسله مراتبی، روش مقایسه زوجی.

مقدمه

در طی قرون متمادی، توجه به قرآن کریم به عنوان کتاب آسمانی مسلمانان مورد توجه اندیشمندان و صاحب‌نظران جوامع اسلامی قرار داشته است. در قرن اخیر، با توجه به تحولات اجتماعی و فرهنگی جهان معاصر و با توجه به نقش اساسی قرآن در اصلاح و پیشرفت جوامع اسلامی، توجه به قرآن و مضامین الهی آن توجه بسیاری از اندیشمندان اسلامی را به خود جلب نموده است. با وقوع انقلاب اسلامی در ایران، مطالعات قرآنی رشد فزاینده‌ای یافته و با شکل‌گیری نهادهای قرآنی به صورت سازمان یافته و علمی، این مهم مورد توجه خاص و پیگیری قرار گرفته است. بر این مبنا، فعالیت‌ها و مقولات قرآنی در جامعه اسلامی ایران موضوع بسیار مهمی قلمداد می‌گردد و نهادهای قرآنی توجه خاصی به آنها مبذول داشته‌اند. در این ارتباط، شناسایی وضعیت فعالیت‌های قرآنی در بین مردم و آگاهی از نظرات و آراء شهروندان در این زمینه به عنوان یکی از مهم‌ترین منابع

[Downloaded from cssq.ir on 2026-11-11]

لازم جهت برنامه‌ریزی و ساماندهی فعالیت‌های قرآنی در سطح جامعه مورد توجه قرار گرفته است.

از سوی دیگر، با توجه به نقش بسیار مثبت و سازنده قرآن در روح و روان آدمی و اصلاح آسیب‌های فردی و اجتماعی، توجه به قرآن در ابعاد و لایه‌های مختلف آن حائز اهمیت خاصی است. بر این مبنا، بررسی اولویت مباحث و فعالیت‌های قرآنی در بین آحاد جامعه گامی بسیار اساسی در جهت ترویج و اشاعه فرهنگ قرآنی در جامعه به شمار می‌آید؛ چراکه در جامعه‌ای که قرآن و فرهنگ قرآنی در آن نفوذ و گسترش دارد از حیات طیبه برخوردار گردیده و از انواع آسیب‌های فردی و اجتماعی در امان می‌ماند؛ به عبارت دیگر، فعالیت‌ها و مقولات قرآنی در جامعه اسلامی ایران، موضوع بسیار مهمی است که مسئولان و دست‌اندرکاران امر می‌بایست توجه خاصی به آن مبذول داشته و ساماندهی بیشتر آن را موجب گردند. از آنجا که توجه به تفسیر، تدبر و تعمق در قرآن و مفاهیم آن از ضروریات اسلام و قرآن است، لذا شایسته است که در هر عصر به مقتضای شرایط اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی هر دوره، به امور دینی و قرآنی پرداخته شود.

در مجموع، با توجه به مباحث فوق، در این پژوهش اولویت فعالیت‌های قرآنی از دیدگاه مردم مورد بررسی قرار گرفته است. در این راستا، اولویت مجموعه فعالیت‌های قرآنی در حوزه‌های تبلیغی و ترویجی، آموزشی، پژوهشی، مدیریتی، اخلاقی، گروهی و ادبی- هنری بررسی شده است. بر این مبنا، هدف اساسی این پژوهش، شناسایی اولویت فعالیت‌های قرآنی و تحلیل سلسله مراتبی آنها از دیدگاه اقشار مختلف مردم است. علاوه بر آن، اولویت فعالیت‌های قرآنی از دیدگاه مردم به تفکیک منطقه سکونت و استان، مورد بررسی قرار گرفته است؛ همچنین، علاوه بر شناخت و بررسی دیدگاه اقشار مختلف مردم نسبت به اولویت‌بندی فعالیت‌های قرآنی شامل فعالیت‌های تبلیغی- ترویجی، آموزشی، پژوهشی، مدیریتی، اخلاقی،

[Downloaded from cssq.ir on 2026-11-11]

گروهی و ادبی- هنری در نهایت رتبه‌بندی استان‌های مختلف بر اساس نیاز به فعالیت‌های قرآنی ارائه گردیده است.

مبانی نظری پژوهش

قرآن مجید، برترین و آخرین پیام خداوند و بزرگ‌ترین گوهر گران‌بهای به جای مانده از پیامبر گرامی اسلام صلی‌الله علیه و آله و سرچشمه جوشان معارف اسلامی و اقیانوس بی‌کران حقایق است. پیامبر اکرم صلّی الله علیه و آله فرمود: به درستی که این قرآن نوری آشکار، ریسمانی محکم، پناهی مطمئن، مقامی بالا، شفای شفاخواهان، فضیلتی بزرگ و سعادتی عظمی است. امام علی علیه السلام فرمود: قرآن نوری است که خاموشی ندارد، چراغی است که درخشندگی آن زوال نپذیرد، دریایی است که ژرفای آن درک نشود، راهی است که رونده آن گمراه نگردد، شعله‌ای است که نور آن تاریک نشود، جداکننده حق و باطلی است که درخشش برهانش خاموش نگردد و بنایی است که ستون‌های آن خراب نشود. قرآن کریم، ریسمان استوار و دستاویز محکمی است که خداوند به بندگانش هدیه داده است و بنا بر سفارش رسول مکرمش، در کنار عترت، می‌بایست به آن تمسک ورزید (سیوطی، ۱۴۱۴ق، ۶۰/۲؛ کلینی، ۱۳۸۹ق، ۴۱۵/۲). در مکتب اسلام، قرآن به عنوان بهترین و مطمئن‌ترین راه انس با حضرت حق تعریف شده است. گرچه انس با قرآن کریم مراحل مختلفی از جمله: نگاه، شنیدن، روخوانی، قرائت، ترتیل، تلاوت، درس (مراجعه مکرر)، حفظ، تدبر، تفکر، تمسک، فهم و عمل دارد؛ اما مرحله نهایی و اصلی انس، عمل کردن به دستورات آن امانت مقدس الهی و پیاده نمودن در جامعه است. دین اسلام، متضمن سعادت انسان‌ها در همه شئون زندگی و تعیین‌کننده خط مشی و شیوه درست زندگی انفرادی و اجتماعی انسان‌هاست و آدمی را به سوی کمالات نفسانی و اجتماعی رهبری می‌نماید. بدیهی است که این دین، برای رساندن به مقصود، باید برنامه‌ریزی منسجمی برای آنها داشته باشد؛ به

[Downloaded from cssq.ir on 2026-11-11]

همین منظور، خداوند متعال، به عنوان وضـــع‌کننده این دین، قرآن کریم را که سـرشـار از راه‌کارها و ارزش‌ها برای سـعادت انسـان‌ها و زندگی بهتر آنهاسـت، به سوی بشر فرو فرستاده است.

در واقع، قرآن، کتاب زندگی اسـت. اسـاسـی‌ترین هدف قرآن، تأسـیس امت یا همان جامعه ممتازی اسـت که رسـالت اسـلام را عملی سـازد و در آن، انسـان‌ها، زندگی‌شـــان را بر پایه عقیده (توحید، نبوت و معاد)، شـــریعت (احکام عملی) و ارزش‌های والای اسـلام (اخلاق اسـلامی) پایه‌ریزی نمایند و نسـل‌هایشـان را بر اسـاس هدایت قرآن، تربیت کنند؛ بنابراین، قرآن، خواهان رحمت و خیر برای همه بشـر اسـت و از انسـان‌ها می‌خواهد که بر اسـاس عقیده و اندیشـه درسـت، زندگی کنند. آموزه‌های حیاتی و تأثیرگذار قرآن کریم به عنوان راهنمای زندگی بشـــر، دربردارنده بهترین و کامل‌ترین شیوه زندگی است. از این روست که دین اسلام به عنوان اکمال و اتمام اخلاق بشـر معرفی شـده اسـت؛ زیرا در مواردی که انسـان نسبت به اموری غافل و یا بیرون از دسترسی عقل بشری است، راهنمایی‌هایی را ارائه کرده اسـت که وی را به کمال می‌رسـاند. یکی از مهم‌ترین این راهنمایی‌ها، ترسیم سبک زندگی انسان‌ها است که خداوند در قرآن کریم مکرراً به این موضوع پرداخته اســت (نیازی و کارکنان نصـــرآبادی، ۱۳۹۴، ۱۴۵)؛ همچنین بر اســاس دیدگاه مازلو که در اثر خود به نام «انگیزش و شخصیت»، سلسله مراتب نیازهای انسانی را مطرح کرده اسـت، یکی از آنها را نیاز به خود شـکوفایی می‌داند. این نیاز با گرایش به خلق آثار هنری، زیبایی شناختی و فعالیت‌های قرآنی می‌تواند تجلی یابد.

فعالیت‌های قرآنی

فعالیت را می‌توان اقدام و حرکت انسان برای تغییر دانست. به تعبیر امام خمینی رحمهٔ الله علیه حرکت انسـان می‌تواند قلبی، روحی و جوارحی باشـد. قرآنی بودن فعالیت به معنای نسـبت این حرکت با قرآن اسـت و فعالیت قرآنی حرکت انسـانی

[Downloaded from cssq.ir on 2026-11-11]

است که مقصد اصلی آن قرآن باشد. این حرکت می‌تواند موجب تغییر در قلب، روان یا عمل افراد شود. تجلی این تغییر در حوزه‌های ایمان، علایق و رفتار انسانی ظهور می‌یابد؛ بنابراین، فعالیت قرآنی، فعالیتی است که هدف آن تغییر باورها، عواطف و رفتارها نسبت به قرآن کریم (کتاب هدلیت الهی) است. این فعالیت می‌تواند در جهت تغییر مثبت یا منفی باشد، اما آنچه که مد نظر است فعالیت‌هایی است که منجر به تغییر مثبت می‌شود.

فعالیت‌های قرآنی می‌تواند در انواع آموزشی، پژوهشی و تبلیغی، ترویجی و مدیریتی طبقه‌بندی شود. تأمل در مفاهیم بیان‌شده حاکی از آن است که موضوع اصلی فعالیت قرآنی، وجود مقدس قرآن کریم است؛ بنابراین، آن دسته از فعالیت‌های دینی یا معنوی که اشتراک مفهومی با مفاهیم و معارف قرآنی دارند خارج از حوزه فعالیت‌های قرآنی، به معنای خاص آن است. فعالیت‌های قرآنی می‌تواند به صورت فعالیت فردی و شخصی (برای تعالی قرآنی خود) یا در قالب نهادی و دولتی انجام شود. این فعالیت‌ها از قالب نهاد خانواده تا مؤسسات دولتی و مردمی بزرگ با شعب متعدد در سطح کشور در جریان است. این فعالیت‌ها را می‌توان در گروه‌های زیر دسته‌بندی کرد:

– جلسات قرآنی خانگی: جلسات خانگی مهم‌ترین نقش را در فعالیت‌های قرآنی دارند. جلسات خانگی قرائت قرآن والدین و فرزندان، جلسات خانگی قرآنی بستگان، همسایگان، همکاران و همشهریان از انواع این جلسات هستند.

– جلسات قرآنی اماکن مذهبی: پس از جلسات قرآنی خانگی، جلسات قرآنی دایر در اماکن مذهبی را می‌توان برجسته‌ترین فعالیت قرآنی مردمی دانست؛ جلسات مستقل قرآنی مساجد، حسینیه‌ها، بقاع متبرکه و نمازخانه‌های عمومی که به صورت خودجوش و باانگیزه شخصی افراد تشکیل می‌شود.

دو گروه فوق را می‌توان تحت عنوان کلی مجامع سنتی قرآنی طبقه‌بندی کرد. برای این مجامع دو عنوان فرعی «جلسه قرآن» و «هیئت قرآنی» رایج است.

[Downloaded from cssq.ir on 2026-11-11]

– فعالیت قرآنی مؤسسات غیردولتی/ مردمی: از دیرباز یکی از رویکردهای اصلی مؤسسات مذهبی مردمی فعالیت‌های قرآنی بوده است. برخی از این مؤسسات، مثل ناشران دارای ماهیت خصوصی‌اند. مؤسسات خصوصی دیگری نیز وجود دارند که نسبت به فعالیت‌های قرآنی به‌ویژه آموزش قرآن، اقدام کرده یا با همین عنوان تشکیل شده‌اند؛ اما عمده فعالیت‌های قرآنی مردمی را مؤسسات فرهنگی، مذهبی یا قرآنی عام‌المنفعه انجام می‌دهند؛ همچنین از نظر ساختار تشکیلاتی، مؤسسات قرآنی را می‌توان بر دو نوع تقسیم کرد:

الف) مؤسساتی که اختیارات تصمیم‌گیری در آن بر عهده افراد مشخصِ ثابت تحت عنوان هیئت مؤسس و مجمع عمومی است که بالاترین رکن مؤسسه محسوب می‌شوند و سایر ارکان مانند هیئت‌مدیره و بازرسان را ایشان تعیین می‌کنند. در حال حاضر اکثر مؤسسات قرآنی مردمی کشور، ساختار تشکیلاتی‌شان این‌گونه است.

ب) مؤسساتی که نظام عضوپذیری دارند. مجمع عمومی این مؤسسات متشکل از تمامی اعضاست و هیئت‌مدیره و بازرسان آن از طریق برگزاری انتخابات تعیین می‌شوند. از این نوع مؤسسات قرآنی می‌توان با عنوان سازمان مردم‌نهاد قرآنی (NGO) یا «تشکل قرآنی» یاد کرد. تشکل‌های قرآنی به دلیل ماهیت تشکیلاتی‌شان به صورت عام‌المنفعه و غیر متعلق به اشخاص تشکیل می‌شوند.

به طور خلاصه می‌توان نهادهای قرآنی مردمی را در عناوین «جلسه قرآن»، «هیئت قرآنی»، «مؤسسه خصوصی قرآنی»، «مؤسسه عام‌المنفعه (مردمی) قرآنی» و «تشکل قرآنی» دسته‌بندی کرد. نقش و جایگاه هر دسته در فعالیت‌های قرآنی غیردولتی، همچنین نوع تعاملات و حمایت‌های دولتی و مردمی از هر یک از این دسته‌ها می‌تواند با توجه به ماهیت و اقتضائات آن متفاوت باشد.

[Downloaded from cssq.ir on 2026-11-11]

پیشینه پژوهش

تاکنون پژوهش‌های جامعی در راستای سنجش نظرات اقشار مختلف مردم در مورد گونه‌های فعالیت و مباحث قرآنی در سطوح منطقه‌ای و ملی صورت نگرفته است؛ از این‌رو، این پژوهش در صدد است با اتکاء به داده‌ها به بررسی دیدگاه اقشار مختلف مردم نسبت به اولویت فعالیت‌ها و مباحث قرآنی بپردازد. با توجه به این امر در این بخش به پژوهش‌های مرتبط با موضوع پرداخته می‌شود.

مرادی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی به بررسی تنگناهای تربیتی شبکه‌های اجتماعی بر کودکان و نوجوانان و ارائه راه‌کارهای پیشگیرانه با تأکید بر آموزه‌های تربیتی قرآن و احادیث پرداخته‌اند. یافته‌های پژوهش نشان داده است که مهم‌ترین تنگناهای تربیتی شبکه‌های اجتماعی بر تربیت کودکان و نوجوانان شامل هنجارشکنی، اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی و دوری از خداوند و تجاوز به حریم خصوصی است؛ همچنین فرهنگ‌سازی، ارتقای نظارت آگاهانه والدین، صیانت از حریم خصوصی، پر کردن اوقات فراغت و تأکید بر اهمیت عزت نفس و پرورش مهارت‌های آن، از جمله راه‌کارهای پیشنهادی است که بررسی قرآن و احادیث جهت کاهش تأثیرات منفی تربیتی شبکه‌های اجتماعی ما را بدان رهنمون می‌کند.

محمدی و فقیهی زاده (۱۳۹۵) پژوهشی با عنوان مبانی انسان شناختی روش تربیتی قرآن و حدیث در بعد اجتماعی، به شیوه توصیفی- تحلیلی و به روش کتابخانه‌ای انجام داده‌اند. در نتایج این تحقیق آمده است که از نظر انسان شناسی اسلامی، انسان دارای دو بعد روح و جسم، دارای اختیار، مسئول، الهی، فطرت‌محور و حقیقت‌گراست؛ یعنی انسان در تربیت اجتماعی با واکنش مسئولانه و بر اساس پیروی از وحی، مراجعه به فطرت و به‌کارگیری عقل می‌تولند به هدف خود، یعنی رشد اخلاقی و انسانی و سعادت در این دنیا و آخرت دست یابد.

شمخی (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان تأثیر تربیت قرآنی بر تبلور کمال انسانی آورده است که رهنمودهای تربیتی قرآنی، برای تجلی کمال انسانی و ذکر

[Downloaded from cssq.ir on 2026-11-11]

ویژگی‌های انسان کامل، بخش وسیعی از کتاب آسمانی را در برمی‌گیرد. در پایان به این نتیجه دست یافته است که از طریق تفکر در آیات آسمانی و نهادینه کردن آموزه‌های تربیتی مسیر تکامل و سعادت انسان‌ها هموار می‌گردد.

تقوی (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان تبیین معناداری زندگی با معیارهای علمی قرآن به نقش مطالعه روشمند در آیات قرآن کریم جهت معناداری زندگی انسان‌ها پرداخته است. در این پژوهش عوامل مؤثر در معناداری زندگی از دیدگاه‌های مختلف علمی و قرآنی مورد تحلیل قرار داده است.

پژوهشی با عنوان «بررسی راهکارهای هماهنگی و ساماندهی فعالیت‌های قرآنی کشور» در سال ۱۳۸۳ توسط دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی انجام گردیده است. در این مطالعه، دیدگاه‌های مدیران و کارشناسان فعالیت‌های قرآنی کشور در خصوص وضعیت فعالیت‌های قرآنی و راهکارهای ساماندهی امور قرآنی کشور گردآوری و تدوین شده است که برخی از مهم‌ترین نتایج آن در حوزه تحلیل وضع موجود به شرح زیر است:

- رشد نامتوازن فعالیت‌های قرآنی پس از پیروزی انقلاب و توجه بیشتر به روخوانی و حفظ قرآن به جای حوزه‌های درک مفاهیم، تدبر و پژوهش‌های قرآنی
- توجه بیشتر به فعالیت‌های زودبازده به جای فعالیت‌های عمیق، مؤثر و ماندگار
- ضعف مدیریت و تصمیم‌گیری سلیقه‌ای و عدم استفاده مطلوب از منابع
- عدم انسجام بین فعالیت نهادهای دولتی فعال در امور قرآنی
- عدم تعامل بین نهادهای دولتی با نهادهای مردمی
- فقدان عزم جدی در مسئولان کشور برای ساماندهی فعالیت‌های قرآنی
- عدم نوآوری در حوزه فعالیت‌های قرآنی نسبت به سایر فعالیت‌های فرهنگی به دلیل نگرش سنتی و محافظه‌کارانه نسبت به دین و آموزه‌های دینی

[Downloaded from cssq.ir on 2026-11-11]

در این تحقیق راهکارهای زیر برای ساماندهی فعالیت‌های قرآنی پیشنهاد شده است:

- تعیین علمی شاخصه‌های ارزیابی وضعیت فعالیت‌های قرآنی در جامعه
- محدود شـــدن نقش نهادهای دولتی به ســـیاســـت‌گذاری کلان، نظارت و پشتیبانی
- افزایش سهم نهادهای غیردولتی در سیاست‌گذاری‌های کلان و اجرایی
- استقلال سازمانی نهادهای قرآنی مردمی از نهادهای دولتی
- سازمان‌دهی تشکل‌های غیردولتی فعال در حوزه قرآن
- لزوم تعریف دقیق فعالیت‌های قرآنی و تبیین جایگاه این فعالیت‌ها در فرهنگ دینی
- تشکیل مرکز استراتژیک و شورای سیاست‌گذاری و هماهنگی با ضمانت‌های اجرایی قوی برای مدیریت کلان و متمرکز و تقویت ارتباط بین ســـازمان‌ها با عضویت کلیه دستگاه‌ها، نهادها و سازمان‌های ذی‌ربط و تأسیس شوراهای چندگانه برای حوزه‌های مختلف امور قرآنی برای مدیریت کلان و راهبری هر حوزه (مدل ارتباطی ساختار شبکه)

در مجموع، با توجه به تحقیقات صـــورت گرفته در زمینه مطالعات فعالیت‌های قرآن کریم، مشـــاهده می‌گردد که تحقیقات انجام شـــده در این زمینه کم مقدار، پراکنده و مقطعی است. با توجه به موارد فوق، پژوهش حاضر به صورت سلسله مراتبی، در سطح ملی و در ارتباط با مناطق مختلف کشور و اقشار گوناگون جامعه در زمینه مباحث و فعالیت‌های قرآنی صورت گرفته است.

روش شناسی

این پژوهش به شیوه کمی انجام شده است. از نظر هدف کاربردی و از نظر گردآوری داده‌ها توصـــیفی- تحلیلی به شـــمار می‌رود. هدف پژوهش حاضـــر،

[Downloaded from cssq.ir on 2026-11-11]

رتبه‌بندی اولویت فعالیت‌های قرآنی بر اساس استان‌ها در سطح کشور است. در این پژوهش مؤلفه‌های فعالیت‌های قرآنی در ۷ بعد زیر قرار داده شده‌اند:

۱-تبلیغی- ترویجی، ۲- آموزشی، ۳- پژوهشی، ۴- مدیریتی، ۵- اخلاقی، ۶- گروهی ۷- ادبی- هنری.

جهت شناخت ابعاد این فعالیت‌ها به روش مقایسه زوجی و تحلیل سلسله مراتبی، موارد فوق مورد بررسی قرار گرفته‌اند. فرایند تحلیل سلسله مراتبی به عنوان یک روش تصمیم‌گیری چندمعیاره برای مدل‌سازی در حوزه‌های مختلف علائق انسانی مانند علوم اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، مدیریت و علوم تربیتی بر پایه مقایسه زوجی به کار می‌رود. این فرایند به ما کمک می‌کند تا بتوانیم تصمیمات مناسب برای موضوعات پیچیده را با ساده کردن و هدایت مراحل تصمیم گیری اتخاذ نماییم (ساعتی[5]، ۲۰۰۸). روش فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی اولویت‌هایی را برای اهداف در جهت ارزیابی راه‌حل‌های گوناگون ایجاد می‌کند. فرایند تحلیل سلسله مراتبی، مستلزم شکستن مسئله تصمیم به چندین شاخص و سلسله‌مراتبی از سطوح است که از چهار سطح تشکیل شده است: سطح اول شامل هدف کلی تصمیم‌گیری است. در سطح دوم معیارهای کلی قرار دارند که تصمیم‌گیری بر اساس آنها صورت می‌گیرد. در سطح سوم زیرمعیارها قرار می‌گیرند و در آخرین سطح نیز گزینه‌های تصمیم مطرح می‌شوند. مراحل روش فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی عبارت است از: الف) نرمال کردن ماتریس زوجی؛ ب) به دست آوردن میانگین حسابی هر سطر ماتریس بهنجارشده؛ ج) ضرب وزن‌های نسبی شاخص‌ها در میانگین حسابی گزینه‌ها؛ د) رتبه‌بندی کردن گزینه‌ها.

جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه شهروندان واقع در سنین فعالیت بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۰ در ایران است. بر اساس میزان توسعه اقتصادی-

5.Tomas L Saati.

[Downloaded from cssq.ir on 2026-11-11]

اجتماعی اســتان‌های کشــور و تقســیم آنها به پنج منطقه خیلی محروم، محروم، درحال توسعه، توسعه‌یافته و خیلی توسعه‌یافته و بر اساس نمونه‌گیری خوشه‌ای به منظور انتخاب اســتان‌ها از مناطق مذکور پرســشــنامه تحقیق به صــورت تصــادفی توزیع و اطلاعات تحقیق جمع‌آوری گردیده است. تقسیم‌بندی استان‌ها بر اساس پژوهش تحلیل ثانویه کلانتری و گنجی (۱۳۸۴) به صورت جدول زیر است.

جدول شماره ۱: رتبه‌بندی استان‌های کشور بر اساس شاخص‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی

استان	رتبه
سیستان و بلوچستان	خارج از منطقه همگن
هرمزگان، کردستان، کهکیلویه و بویراحمد، آذربایجان غربی، اردبیل، ایلام، لرستان	خیلی محروم
بوشهر، کرمانشاه، زنجان، خوزستان، همدان، کرمان، مازندران، چهارمحال و بختیاری	محروم
گیلان، آذربایجان شرقی، فارس، خراسان رضوی، مرکزی	در حال توسعه
قم، سمنان، یزد	توسعه‌یافته
اصفهان، تهران	خیلی توسعه‌یافته

(کلانتری و گنجی، ۱۳۸۴، ۱۵۹)

در این مطالعه با توجه به تقسیم‌بندی استان‌ها به استان‌های بسیار محروم، در حال توسعه، توسعه‌یافته و بسیار توسعه‌یافته، از هر گروه از اســتان‌های مزبور با توجه به تقسیمات جغرافیایی کشور یک اســتان انتخاب گردیده‌اند. بدین ترتیب از گروه اســتان‌های خیلی محروم اســتان «کردســتان»، از گروه اســتان‌های محروم استان «مازندران»، از گروه استان‌های در حال توسعه استان «خراسان رضوی و گیلان»، از گروه اســتان‌های توسعه‌یافته استان «قم» و از گروه استان‌های بسیار توسعه‌یافته دو استان «تهران و اصفهان» بررسی گردیده است. سپس از هر استان تعداد ۲۵۰ نفر، به عنوان نمونه تحقیق انتخاب و مورد بررسی قرار گرفته‌اند. از شهر تهران به علت فزونی جمعیت تعداد ۳۰۰ نفر مورد بررســـی قرار گرفته اســـت. در

[Downloaded from cssq.ir on 2026-11-11]

نهایت نتایج حاصل از مقایسه زوجی۱۵۵۰ پاسخگو به عنوان نمونه نهایی تحلیل شده است.

ارائه یافته‌ها

یافته‌ها در دو بخش توصیفی و تحلیلی ارائه شده‌اند. در بخش توصیفی، ویژگی‌های جمعیت شناختی نمونه در قالب جدول ۳ شرح داده شده است و در بخش تحلیلی به شیوه مقایسه زوجی (AHP) گزینه‌های هدف پژوهش (مؤلفه‌های فعالیت‌های قرآنی) در بین شهروندان بر اساس استان‌های ذکر شده، رتبه‌بندی گردیده‌اند.

الف) توصیف

جدول شماره ۲: ویژگی‌های نمونه آماری

استان	فراوانی	درصد
اصفهان	۲۵۰	۱۶/۱۳
تهران	۳۰۰	۱۹/۳۵
خراسان رضوی	۲۵۰	۱۶/۱۳
قم	۲۵۰	۱۶/۱۳
کردستان	۲۵۰	۱۶/۱۳
گیلان	۱۸۲	۱۱/۷۴
مازندران	۶۸	۴/۳۹
جمع کل	۱۵۵۰	۱۰۰

بر اساس جدول شماره ۱ بیشترین توزیع پاسخگویان مربوط به استان تهران با ۱۹/۳۵ درصد و سپس استان‌های اصفهان، خراسان رضوی، قم و کردستان هر یک

[Downloaded from cssq.ir on 2026-11-11]

با ۱۶/۱۳ و در نهایت استان‌های گیلان و مازندران با ۱۱/۷۴ و ۴/۳۹ درصد قرار دارند.

جدول شماره ۳: مقادیر نه‌گانه کمیتی مقایسات زوجی ساعتی

مقدار عددی	تعریف	ترجیحات
۱	اهمیت مساوی	در تحقق هدف، دو شاخص اهمیت مساوی دارند.
۳	اندکی بیشتر	اهمیت i اندکی بیشتر از j است.
۵	اهمیت بیشتر	برای تحقق هدف، اهمیت i بیشتر از j است.
۷	خیلی بیشتر	برای تحقق هدف، اهمیت i خیلی بیشتر از j است.
۹	اهمیت مطلق	اهمیت خیلی بیشتر i نسبت به j به طور قطعی به اثبات رسیده است.
۸-۶-۴-۲	ترجیحات بینابین	زمانی که قضاوت بین دو معیار سخت است وحالت میانه وجود دارد.

در این مقایسه عنصر i شاخص اول در مقایسه با گزینه مقابل است که تحت عنوان j نام گذاری شده است.

ب) تحلیل

بعد از تجزیه مسئله به روش سلسله مراتبی، عناصر سطوح مختلف به صورت دوتایی با هم مقایسه می‌شوند و سپس بر اساس میزان ارجحیت دو معیار، ارزش گذاری صورت می‌گیرد. در این پژوهش جهت انجام مقایسه، ماتریس ۷*۷ تشکیل و سپس با تخصیص مقادیر جدول ساعتی، معیارهای مختلف دوتایی باهم مقایسه شدند. به صورت کلی ماتریس مقایسه زوجی به صورت زیر است:

$$\begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & \cdots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \cdots & a_{2n} \\ \vdots & \vdots & \vdots & \vdots \\ a_{n1} & a_{n2} & \cdots & a_{nn} \end{bmatrix} \quad \text{یا} \quad A=[a_{ij}]$$

$$I,j= 1, 2, \ldots, n$$

[Downloaded from cssq.ir on 2026-11-11]

در رابطه فوق aij میزان ترجیح حاصل از مقایسه دو جایگزین i,j است؛ بنابراین از طریق ماتریس مقایسه زوجی می‌توان وزن راهکارهای اصلی و فرعی را به دست آورد. برای به دست آوردن وزن هر یک از معیارها، ابتدا عناصر ماتریس مقایسه زوجی نرمال می‌گردند.

$$r_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sum_{i=1}^{n} a_{ij}}$$

در رابطه فوق rij میزان ترجیح نرمال‌شده دو جایگزین i و j و $\sum_{j=1}^{n} a_{ij}$ جمع عناصر در هر ستون ماتریس است؛ از این رو، ماتریس مقایسه زوجی، از تقسیم هر عنصر در جمع ستون خودش نرمال می‌شود؛ سپس، میانگین عناصر در هر سطر از ماتریس نرمال، محاسبه می‌شود که همان وزن معیارها را نشان می‌دهد.

$$W_i = \frac{1}{n}\left[\sum_{j=1}^{n} r_{ij}\right]$$

در رابطه فوق، Wi وزن معیار i ام و n تعداد عناصر مورد مقایسه در هر سطر است. ذکر این نکته لازم است که در تصمیم‌گیری‌های گروهی برای انجام ماتریس گروه‌ها از میانگین هندسی پاسخ‌های پرسش شوندگان به عنوان ماتریس استفاده می‌شود.

$$\overline{a_{ij}} = \left(\prod_{k=1}^{p} a_{ij}^{(k)}\right)^{\frac{1}{p}}$$

[Downloaded from cssq.ir on 2026-11-11]

در رابطه فوق، $\overline{a_{ij}}$ میانگین هندسی میزان ترجیحات دو جایگزین i، j و k مربوط به فرد پرسش شونده و p تعداد افرادی است که پرسش‌نامه توسط آنها تکمیل گردیده است. ارزیابی پرسش‌نامه توسط محققان نشان داد که نظرات پاسخگویان در خصوص عوامل و معیارهای تأثیرگذار از روند مشابهی برخوردار بوده است؛ بنابراین، در این مطالعه محاسبه میانگین هندسی به جای میانگین وزنی هندسی مناسب تشخیص داده شد. تمامی مراحل ذکر شده فوق (ترسیم درخت تصمیم‌گیری، محاسبه وزن معیارها، زیرمعیارها و ماتریس مقایسه زوجی) از طریق نرم افزار Exel و به روش AHP انجام شده است. با استفاده از روش میانگین هندسی ردیف‌های ماتریس، ضرایب اهمیت معیارها که از تقسیم میانگین هندسی هر معیار به جمع میانگین‌ها به دست می‌آید محاسبه می‌گردد. پس از تعیین ضریب اهمیت هریک از معیارها، ضریب اهمیت گزینه‌ها مشخص می‌شوند. در این مرحله ارجحیت هریک از گزینه‌ها نسبت به معیارها برمبنای مقیاس کمی ساعتی مورد قضاوت قرار می‌گیرند (ساعتی، ۲۰۰۳).

در جدول‌های ۴ و ۵ وزن هر کدام از مؤلفه‌های فعالیت‌های قرآنی به ترتیب به صورت خام و استاندارد شده آمده است.

جدول شماره ۴: محاسبه میانگین مؤلفه‌های فعالیت‌های قرآنی

معیارها	تبلیغی و ترویجی	آموزشی	پژوهشی	مدیریتی	اخلاقی	گروهی	ادبی- هنری
تبلیغی و ترویجی	۱,۰۰	۲,۲۸	۵,۳۵	۵,۴۱	۳,۲۹	۳,۸۹	۳,۷۲
آموزشی	۰,۴۴	۱,۰۰	۴,۸۷	۴,۹۲	۲,۷۵	۳,۲۱	۲,۹۷
پژوهشی	۰,۱۹	۰,۲۱	۱,۰۰	۱,۳۱	۰,۳۰	۰,۲۶	۰,۲۸
مدیریتی	۰,۱۸	۰,۲۰	۰,۷۶	۱,۰۰	۰,۲۹	۰,۲۶	۰,۲۷
اخلاقی	۰,۳۰	۰,۳۶	۳,۳۵	۳,۴۴	۱,۰۰	۲,۳۶	۱,۷۶
گروهی	۰,۲۶	۰,۳۱	۳,۷۹	۳,۸۸	۰,۴۲	۱,۰۰	۰,۶۲
ادبی- هنری	۰,۲۷	۰,۳۴	۳,۶۱	۳,۶۹	۰,۵۷	۱,۶۲	۱,۰۰

[Downloaded from cssq.ir on 2026-11-11]

جدول شماره ۵: محاسبه نمره نرمال‌شده معیارهای مؤلفه‌های فعالیت‌های قرآنی

معیارها	تبلیغی و ترویجی	آموزشی	پژوهشی	مدیریتی	اخلاقی	گروهی	ادبی- هنری	میانگین هندسی
تبلیغی و ترویجی	۰,۰۸	۰,۰۷	۰,۱۳	۰,۱۵	۰,۰۷	۰,۱۴	۰,۰۷	۰,۰۹
آموزشی	۰,۴۲	۰,۳۷	۰,۲۷	۰,۲۴	۰,۴۴	۰,۱۹	۰,۴۲	۰,۳۲
پژوهشی	۰,۰۴	۰,۰۹	۰,۰۷	۰,۰۸	۰,۰۵	۰,۱۱	۰,۰۵	۰,۰۷
مدیریتی	۰,۰۳	۰,۰۹	۰,۰۵	۰,۰۶	۰,۰۵	۰,۱۰	۰,۰۴	۰,۰۶
اخلاقی	۰,۲۲	۰,۱۶	۰,۲۴	۰,۲۳	۰,۲۰	۰,۲۱	۰,۲۲	۰,۲۱
گروهی	۰,۰۲	۰,۰۸	۰,۰۳	۰,۰۲	۰,۰۴	۰,۰۴	۰,۰۳	۰,۰۳
ادبی- هنری	۰,۱۹	۰,۱۵	۰,۲۲	۰,۲۲	۰,۱۵	۰,۲۰	۰,۱۷	۰,۱۸

میانگین هندسی جدول ۵ نشان می‌دهد نیاز شهروندان در فعالیت‌های قرآنی به ترتیب در مؤلفه‌های آموزشی با ۳۲ درصد، اخلاقی با ۲۱ درصد، ادبی- هنری با ۱۸ درصد، تبلیغی- ترویجی با ۹ درصد، پژوهشی با ۷ درصد، مدیریتی با ۶ درصد و گروهی با ۳ درصد است.

جدول شماره ۶: محاسبه نمره نرمال‌شده معیار فعالیت‌های تبلیغی و ترویجی بر اساس استان‌های مختلف

تبلیغی و ترویجی	اصفهان	تهران	خراسان رضوی	قم	کردستان	گیلان	مازندران	میانگین هندسی
اصفهان	۰,۱۰	۰,۰۸	۰,۱۷	۰,۱۹	۰,۱۰	۰,۰۶	۰,۱۱	۰,۱۱
تهران	۰,۲۷	۰,۲۲	۰,۱۹	۰,۲۰	۰,۲۵	۰,۳۱	۰,۱۷	۰,۲۳
خراسان رضوی	۰,۰۱	۰,۰۳	۰,۰۳	۰,۰۱	۰,۰۱	۰,۰۲	۰,۰۵	۰,۰۲
قم	۰,۰۲	۰,۰۴	۰,۰۷	۰,۰۳	۰,۰۲	۰,۰۲	۰,۱۰	۰,۰۳
کردستان	۰,۰۸	۰,۰۸	۰,۱۷	۰,۱۷	۰,۰۹	۰,۰۵	۰,۱۰	۰,۱۰
گیلان	۰,۲۱	۰,۰۹	۰,۱۹	۰,۱۹	۰,۲۰	۰,۱۲	۰,۱۱	۰,۱۵
مازندران	۰,۳۱	۰,۴۷	۰,۱۹	۰,۲۱	۰,۳۴	۰,۴۲	۰,۳۷	۰,۳۲

[Downloaded from cssq.ir on 2026-11-11]

میانگین هندسی جدول ۶ نشان می‌دهد نیاز شهروندان استان‌های مختلف بر اساس فعالیت‌های تبلیغی و ترویجی به ترتیب استان مازندران با ۳۲ درصد، تهران با ۲۳ درصد، گیلان با ۱۵ درصد، اصفهان با ۱۱ درصد، کردستان با ۱۰ درصد، قم با ۳ درصد و خراسان رضوی با ۲ درصد است.

جدول شماره ۷: محاسبه نمره نرمال‌شده معیار فعالیت‌های آموزشی بر اساس استان‌های مختلف

آموزشی	اصفهان	تهران	خراسان رضوی	قم	کردستان	گیلان	مازندران	میانگین هندسی
اصفهان	۰,۱۰	۰,۱۷	۰,۱۶	۰,۱۷	۰,۰۷	۰,۱۹	۰,۰۹	۰,۱۲
تهران	۰,۰۴	۰,۰۸	۰,۱۵	۰,۱۶	۰,۰۶	۰,۱۴	۰,۰۸	۰,۰۹
خراسان رضوی	۰,۰۲	۰,۰۲	۰,۰۳	۰,۰۱	۰,۰۲	۰,۰۱	۰,۰۶	۰,۰۲
قم	۰,۰۲	۰,۰۲	۰,۰۷	۰,۰۳	۰,۰۳	۰,۰۲	۰,۰۶	۰,۰۳
کردستان	۰,۲۶	۰,۲۳	۰,۲۱	۰,۲۱	۰,۱۸	۰,۲۳	۰,۱۴	۰,۲۱
گیلان	۰,۰۴	۰,۰۴	۰,۱۶	۰,۱۷	۰,۰۶	۰,۰۸	۰,۱۱	۰,۰۸
مازندران	۰,۵۲	۰,۴۵	۰,۲۲	۰,۲۴	۰,۵۸	۰,۳۳	۰,۴۶	۰,۳۸

میانگین هندسی جدول ۷ نشان می‌دهد نیاز شهروندان استان‌های مختلف بر اساس فعالیت‌های آموزشی به ترتیب استان مازندران با ۳۸ درصد، کردستان با ۲۱ درصد، اصفهان با ۱۲ درصد، تهران با ۹ درصد، گیلان با ۸ درصد، قم با ۳ درصد و خراسان رضوی با ۲ درصد قرار دارند.

[Downloaded from cssq.ir on 2026-11-11]

جدول شماره ۸: محاسبه نمره نرمال‌شده معیار فعالیت‌های پژوهشی بر اساس استان‌های مختلف

پژوهشی	اصفهان	تهران	خراسان رضوی	قم	کردستان	گیلان	مازندران	میانگین هندسی
اصفهان	۰,۱۰	۰,۲۷	۰,۱۲	۰,۱۴	۰,۰۶	۰,۲۳	۰,۱۴	۰,۱۴
تهران	۰,۰۸	۰,۲۲	۰,۱۲	۰,۱۴	۰,۰۶	۰,۲۳	۰,۱۴	۰,۱۳
خراسان رضوی	۰,۰۲	۰,۰۵	۰,۰۳	۰,۰۲	۰,۰۲	۰,۰۳	۰,۰۸	۰,۰۳
قم	۰,۰۲	۰,۰۵	۰,۰۵	۰,۰۳	۰,۰۲	۰,۰۳	۰,۰۸	۰,۰۴
کردستان	۰,۱۵	۰,۳۵	۰,۱۲	۰,۱۴	۰,۰۹	۰,۳۰	۰,۲۰	۰,۱۷
گیلان	۰,۰۵	۰,۱۲	۰,۱۰	۰,۱۲	۰,۰۴	۰,۱۲	۰,۱۳	۰,۰۹
مازندران	۰,۲۵	۰,۵۷	۰,۱۲	۰,۱۴	۰,۱۶	۰,۳۵	۰,۳۷	۰,۲۴

میانگین هندسی جدول ۸ نشان می‌دهد نیاز شهروندان استان‌های مختلف بر اساس فعالیت‌های پژوهشی به ترتیب استان مازندران با ۲۴ درصد، کردستان با ۱۷ درصد، اصفهان با ۱۴ درصد، تهران با ۱۳ درصد، گیلان با ۹ درصد، قم با ۴ درصد و خراسان رضوی با ۳ درصد است.

جدول شماره ۹: محاسبه نمره نرمال‌شده معیار فعالیت‌های مدیریتی بر اساس استان‌های مختلف

مدیریتی	اصفهان	تهران	خراسان رضوی	قم	کردستان	گیلان	مازندران	میانگین هندسی
اصفهان	۰,۱۲	۰,۱۲	۰,۱۷	۰,۱۴	۰,۱۰	۰,۰۹	۰,۱۸	۰,۱۳
تهران	۰,۲۷	۰,۲۸	۰,۱۸	۰,۲۴	۰,۳۴	۰,۳۳	۰,۲۳	۰,۲۶
خراسان رضوی	۰,۰۲	۰,۰۶	۰,۰۴	۰,۰۳	۰,۰۴	۰,۰۴	۰,۰۲	۰,۰۳
قم	۰,۰۹	۰,۱۳	۰,۱۵	۰,۱۱	۰,۱۰	۰,۰۹	۰,۱۱	۰,۱۱
کردستان	۰,۲۳	۰,۱۶	۰,۱۶	۰,۲۱	۰,۱۹	۰,۲۱	۰,۱۹	۰,۱۹
گیلان	۰,۲۱	۰,۱۵	۰,۱۶	۰,۲۰	۰,۱۵	۰,۱۷	۰,۱۹	۰,۱۷
مازندران	۰,۰۶	۰,۱۰	۰,۱۴	۰,۰۸	۰,۰۸	۰,۰۷	۰,۰۸	۰,۰۸

[Downloaded from cssq.ir on 2026-11-11]

میانگین هندسی جدول ۹ نشان می‌دهد نیاز شهروندان استان‌های مختلف بر اساس فعالیت‌های مدیریتی به ترتیب استان تهران با ۲۶ درصد، کردستان با ۱۹ درصد، گیلان با ۱۷ درصد، اصفهان با ۱۳ درصد، قم با ۱۱ درصد، مازندران با ۸ درصد و خراسان رضوی با ۳ درصد است.

جدول شماره ۱۰: محاسبه نمره نرمال‌شده معیار فعالیت‌های اخلاقی بر اساس استان‌های مختلف

اخلاقی	اصفهان	تهران	خراسان رضوی	قم	کردستان	گیلان	مازندران	میانگین هندسی
اصفهان	۰,۰۵	۰,۰۸	۰,۱۱	۰,۱۱	۰,۰۴	۰,۰۲	۰,۰۳	۰,۰۵
تهران	۰,۰۳	۰,۰۵	۰,۱۱	۰,۱۱	۰,۰۴	۰,۰۲	۰,۰۳	۰,۰۵
خراسان رضوی	۰,۰۲	۰,۰۲	۰,۰۳	۰,۰۲	۰,۰۳	۰,۰۲	۰,۰۳	۰,۰۲
قم	۰,۰۲	۰,۰۲	۰,۰۸	۰,۰۵	۰,۰۴	۰,۰۲	۰,۰۳	۰,۰۳
کردستان	۰,۲۸	۰,۲۶	۰,۲۲	۰,۲۳	۰,۲۱	۰,۱۵	۰,۶۱	۰,۲۶
گیلان	۰,۲۷	۰,۲۶	۰,۲۱	۰,۲۲	۰,۱۴	۰,۱۰	۰,۰۸	۰,۱۷
مازندران	۰,۳۳	۰,۳۱	۰,۲۴	۰,۲۶	۰,۵۰	۰,۶۷	۰,۱۹	۰,۳۳

میانگین هندسی جدول ۱۰ نشان می‌دهد نیاز شهروندان استان‌های مختلف بر اساس فعالیت‌های اخلاقی به ترتیب استان مازندران با ۳۳ درصد، کردستان با ۲۶ درصد، گیلان با ۱۷ درصد، اصفهان با ۵ درصد، تهران با ۵ درصد، قم با ۳ درصد و خراسان رضوی با ۲ درصد است.

جدول شماره ۱۱: محاسبه نمره نرمال‌شده معیار فعالیت‌های گروهی بر اساس استان‌های مختلف

گروهی	اصفهان	تهران	خراسان رضوی	قم	کردستان	گیلان	مازندران	میانگین هندسی
اصفهان	۰,۳۸	۰,۴۹	۰,۲۴	۰,۲۳	۰,۳۸	۰,۳۱	۰,۳۵	۰,۳۳
تهران	۰,۱۷	۰,۲۱	۰,۲۱	۰,۲۱	۰,۳۲	۰,۲۵	۰,۲۸	۰,۲۳
خراسان رضوی	۰,۰۷	۰,۰۴	۰,۰۴	۰,۰۶	۰,۰۳	۰,۰۲	۰,۰۳	۰,۰۴
قم	۰,۰۷	۰,۰۴	۰,۰۳	۰,۰۴	۰,۰۳	۰,۰۲	۰,۰۳	۰,۰۴
کردستان	۰,۱۲	۰,۰۸	۰,۱۵	۰,۱۵	۰,۱۲	۰,۱۹	۰,۱۷	۰,۱۳
گیلان	۰,۱۰	۰,۰۷	۰,۱۷	۰,۱۶	۰,۰۵	۰,۰۸	۰,۰۶	۰,۰۹
مازندران	۰,۱۰	۰,۰۷	۰,۱۶	۰,۱۶	۰,۰۷	۰,۱۳	۰,۰۹	۰,۱۱

[Downloaded from cssq.ir on 2026-11-11]

میانگین هندسی جدول ۱۱ نشان می‌دهد نیاز شهروندان استان‌های مختلف بر اساس فعالیت‌های گروهی به ترتیب استان اصفهان با ۳۳ درصد، تهران با ۲۳ درصد، کردستان با ۱۳ درصد، مازندران با ۱۱ درصد، گیلان با ۹ درصد، قم با ۴ درصد و خراسان رضوی با ۴ درصد است.

جدول شماره ۱۲: محاسبه نمره نرمال‌شده معیار فعالیت‌های ادبی- هنری بر اساس استان‌های مختلف

میانگین هندسی	مازندران	گیلان	کردستان	قم	خراسان رضوی	تهران	اصفهان	ادبی- هنری
۰,۱۶	۰,۲۲	۰,۲۰	۰,۱۱	۰,۱۹	۰,۱۹	۰,۱۳	۰,۱۴	اصفهان
۰,۲۵	۰,۲۷	۰,۲۶	۰,۳۵	۰,۱۶	۰,۱۶	۰,۲۹	۰,۳۳	تهران
۰,۰۳	۰,۰۳	۰,۰۲	۰,۰۵	۰,۰۲	۰,۰۴	۰,۰۷	۰,۰۳	خراسان رضوی
۰,۰۶	۰,۰۴	۰,۰۳	۰,۰۶	۰,۰۶	۰,۱۰	۰,۱۰	۰,۰۴	قم
۰,۲۵	۰,۲۷	۰,۲۶	۰,۲۵	۰,۲۵	۰,۲۱	۰,۲۰	۰,۳۲	کردستان
۰,۱۰	۰,۰۸	۰,۰۹	۰,۰۹	۰,۱۶	۰,۱۵	۰,۱۰	۰,۰۷	گیلان
۰,۱۱	۰,۱۰	۰,۱۲	۰,۰۹	۰,۱۶	۰,۱۵	۰,۱۱	۰,۰۷	مازندران

میانگین هندسی جدول ۱۲ نشان می‌دهد شهروندان استان‌های مختلف بر اساس فعالیت‌های ادبی- هنری به ترتیب استان تهران با ۲۵ درصد، کردستان با ۲۵ درصد، اصفهان با ۱۶ درصد، مازندران با ۱۱ درصد، گیلان با ۱۰ درصد، قم با ۶ درصد و خراسان رضوی با ۳ درصد است.

جدول شماره ۱۳: محاسبه نمرات نرمال‌شده معیارهای مؤلفه‌های فعالیت‌های قرآنی در بین شهروندان استان‌های مختلف

نمره نهایی	ادبی- هنری	گروهی	اخلاقی	مدیریتی	پژوهشی	آموزشی	تبلیغی و ترویجی	ماتریسم تصمیم
۰,۱۲	۰,۱۶	۰,۳۳	۰,۰۵	۰,۱۳	۰,۱۴	۰,۱۲	۰,۱۱	اصفهان
۰,۱۴	۰,۲۵	۰,۲۳	۰,۰۵	۰,۲۶	۰,۱۳	۰,۰۹	۰,۲۳	تهران
۰,۰۲	۰,۰۳	۰,۰۴	۰,۰۲	۰,۰۳	۰,۰۳	۰,۰۲	۰,۰۲	خراسان رضوی
۰,۰۴	۰,۰۶	۰,۰۴	۰,۰۳	۰,۱۱	۰,۰۴	۰,۰۳	۰,۰۳	قم
۰,۲۰	۰,۲۵	۰,۱۳	۰,۲۶	۰,۱۹	۰,۱۷	۰,۲۱	۰,۱۰	کردستان
۰,۱۱	۰,۱۰	۰,۰۹	۰,۱۷	۰,۱۷	۰,۰۹	۰,۰۸	۰,۱۵	گیلان
۰,۲۷	۰,۱۱	۰,۱۱	۰,۳۳	۰,۰۸	۰,۲۴	۰,۳۸	۰,۳۲	مازندران
	۰,۱۸	۰,۰۳	۰,۲۱	۰,۰۶	۰,۰۷	۰,۳۲	۰,۰۹	وزن معیارها

[Downloaded from cssq.ir on 2026-11-11]

در نهایت با تلفیق و ترکیب امتیاز معیارها و همچنین گزینه‌ها که از ماتریس‌های مقایسه‌ای زوجی حاصل شدند، امتیاز نهایی گزینه‌ها محاسبه گردیدند. نتایج نشان می‌دهد بر اســـاس مؤلفه‌های فعالیت‌های قرآنی، اولویت پرداختن به این فعالیت‌ها در استان‌های کشور به ترتیب در استان مازندران ۲۷ درصد، کردستان ۲۰ درصد، تهران ۱۴ درصد، اصفهان ۱۲ درصد، گیلان ۱۱ درصد، قم ۴ درصد و خراسان رضوی ۲ درصد است.

نتیجه‌گیری

با توجه به نقش بسیار مثبت و سازنده قرآن در ابعاد فردی و اجتماعی و سطوح مختلف خرد، میانی و کلان جامعه، توجه به قرآن در ابعاد و لایه‌های مختلف آن حائز اهمیت خاصی است. بر این مبنا، بررسی اولویت مباحث و فعالیت‌های قرآنی در بین آحاد جامعه گامی بسیار اساسی در جهت ترویج و اشاعه فرهنگ قرآنی در جامعه به شـــمار می‌آید. در مجموع، توجه به فعالیت‌ها و مباحث قرآنی در جامعه اسلامی مانند ایران، موضوع بسیار مهمی است که باید هرچه بیشتر به آن پرداخته شود. در این زمینه بررسی نیازهای شهروندان و اقشار مختلف جامعه نسبت به اولویت گونه‌های فعالیت و مباحث قرآنی حائز اهمیت اســـت؛ و لازمه اتخاذ تصمیمات صحیح و اثربخش توسط مسئولان، آگاهی از نظرات و آراء مردم در این زمینه است.

بر اساس تحلیل سلسله مراتبی انجام شده نیاز شهروندان در فعالیت‌های قرآنی به ترتیب در مؤلفه‌های آموزشـــی، اخلاقی، ادبی- هنری، تبلیغی- ترویجی، پژوهشی، مدیریتی و گروهی است؛ همچنین نتایج تحلیل سلسله مراتبی نشان می‌دهد اولویت پرداختن به فعالیت‌های تبلیغی و ترویجی شهروندان در استان‌های مختلف به ترتیب بایستی برای استان مازندران، تهران، گیلان، اصفهان، کردستان، قم و خراسان رضوی باشد. اولویت پرداختن به فعالیت‌های آموزشی شهروندان

[Downloaded from cssq.ir on 2026-11-11]

استان‌های مختلف به ترتیب مربوط به استان مازندران، کردستان، اصفهان، تهران، گیلان، قم و خراسان رضوی است. اولویت پرداختن به فعالیت‌های پژوهشی شهروندان در استان‌های مختلف به ترتیب برای استان‌های مازندران، کردستان، اصفهان، تهران، گیلان، قم و خراسان رضوی ضروری است؛ همچنین توجه و برنامه‌ریزی برای فعالیت‌های اخلاقی شهروندان استان‌های مختلف به ترتیب برای استان مازندران، کردستان، گیلان، اصفهان، تهران، قم و خراسان رضوی است. اولویت پرداختن به فعالیت‌های مدیریتی برای شهروندان استان‌های مختلف به ترتیب برای استان تهران، کردستان، گیلان، اصفهان، قم، مازندران و خراسان رضوی ضروری است. پرداختن به فعالیت‌های گروهی به ترتیب برای شهروندان استان‌های اصفهان، تهران، کردستان، مازندران، گیلان، قم و خراسان رضوی در اولویت است؛ همچنین پرداختن به فعالیت‌های ادبی- هنری به ترتیب برای شهروندان استان‌های تهران، کردستان، اصفهان، مازندران، گیلان، قم و خراسان رضوی ضروری است.

در پایان پیشنهاد می‌گردد با توجه به جامعیت قرآن و ابعاد مختلف آن در پاسخگویی به نیازهای فردی و اجتماعی، لازم است علاوه بر مطالعات تخصصی قرآنی، انجام پژوهش‌های جامعه‌شناختی، روان‌شناختی، مدیریت و مانند آنها مورد توجه قرار گیرد و پژوهش‌های مرتبط با مسائل فردی و اجتماعی مانند سبک زندگی قرآنی، الگوهای زندگی مبتنی بر قرآن، همبستگی اجتماعی، مشارکت‌های اجتماعی، امنیت، مهارت‌های زندگی، راهکارهای کاهش انواع آسیب‌های فردی و اجتماعی مانند افسردگی، اضطراب، ترس، بحران هویت، بیگانگی و آسیب‌های اجتماعی برنامه‌ریزی و اجرا گردیده و از نتایج تحقیقات صورت‌گرفته در جهت تعمیق و ترویج فرهنگ قرآنی در جامعه استفاده شود.

[Downloaded from cssq.ir on 2026-11-11]

منابع

- **قرآن کریم**، ۱۳۷۰، ترجمه: مهدی الهی قمشه‌ای، تهران: موسسه مطبوعاتی خزر.

۱. تقوی، سیدحسین، ۱۳۹۴، «**تبیین معناداری زندگی با معیارهای علمی قرآن**»، فصلنامه علمی- پژوهشی پژوهش‌های اعتقادی- کلامی، سال پنجم، شماره ۱۹، صص۷- ۳۴.

۲. السیوطی، جلال الدین عبدالرحمان بن ابی بکر، ۱۴۱۴ق، **الدر المنثور**، بیروت: دارالفکر.

۳. شمخی، مینا، ۱۳۹۴، «**تأثیر تربیت قرآنی بر تبلور کمال انسانی**»، دوفصلنامه آموزه‌های تربیتی در قرآن و حدیث دانشگاه ایلام، سال اول، شماره۲، صص۵۹- ۷۶.

۴. عاملی، شیخ حر، ۱۴۰۹، **وسائل الشیعه**، قم: مؤسسه آل البیت لإحیاء التراث.

۵. کلینی، محمدبن یعقوب، ۱۳۸۹ق، **الکافی**، تهران: دارالکتب الاسلامیه.

۶. کلانتری، صمد؛ گنجی، محمد، ۱۳۸۴، «**شاخص‌های توسعه اجتماعی و اقتصادی در ایران**»، اطلاعات سیاسی- اقتصادی، دوره ۱۹، شماره ۲۱۱- ۲۱۲.

۷. مجلسی، محمدباقر، ۱۴۰۳، **بحارالانوار**، بیروت، دارالحیاء، ج۱۱۰.

۸. محمدی، روح الله؛ فقیهی زاده، عبدالهادی، ۱۳۹۵، «**مبانی انسان شناختی روش تربیتی قرآن و حدیث در بعد اجتماعی**»، دوفصلنامه آموزه‌های تربیتی در قرآن و حدیث دانشگاه ایلام، سال دوم، شماره۳، صص۱- ۱۸.

۹. مرادی و همکاران، ۱۳۹۹، «**تنگناهای تربیتی شبکه‌های اجتماعی مجازی بر کودکان و نوجوانان و راه‌کارهای پیشگیرانه با تأکید بر آموزه‌های تربیتی قرآن و احادیث**»، نشریه پژوهش‌های تربیتی، شماره ۴۰، صص۱۱۸- ۱۳۶.

۱۰. نیازی و کارکنان نصرآبادی، ۱۳۹۴، **جامعه شناسی سبک زندگی**، بی‌جا: انتشارات نشر شهر.

۱۱. همیلتون، ملکم، ۱۳۷۷، **جامعه شناسی دین**، ترجمه: محسن ثلاثی، تهران: نشر تبیان.

12. Saaty, T. L, 2003, Decision-making with the AHP: Why is the principal eigenvector necessary, European Journ al of Operational Research, No. 145, pp. 85- 91.

[Downloaded from cssq.ir on 2026-11-11]

13. Saaty, T. L, 2008, Decision making with the analytical hierarchy process, International Journal of Services Sciences, pp. 83- 98.

[Downloaded from cssq.ir on 2026-11-11]